

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
АГРОБІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕРОБКИ ТА
СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА
ІМ. ПРОФ. Б.В. ЛЕСИКА
ЯГІДНИЙ КЛАСТЕР «АГРОВЕСНА»**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ
ОНЛАЙН – КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ЯГІДНИЦТВО В УКРАЇНІ. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЯГІДНИХ
КУЛЬТУР ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ, ЗБИРАННЯ, ПІСЛЯЗБИРАЛЬНОЇ
ДОРОБКИ, ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ»**

(м. Київ, 28 – 29 квітня 2021 р.)

КИЇВ 2021

УДК 58.056: 582.6/.9: 631.527: 634.45(1/3):575.222.72

СОРТИ ХУРМИ СЕЛЕКЦІЇ ІНСТИТУТУ РИСУ ІААН

Дерев'янюк І.

Інститут рису НААН України, Херсонська область, Україна,
e-mail: natalia.derevyanko@gmail.com

Останнім часом в Україні зростає інтерес до нових плодкових культур в т.ч. хурми східної, хурми віргінської та хурми гібридної. До недавнього часу вважалося, що в Україні культура хурми можлива лише в зоні Південного узбережжя Криму. Із всього роду *Diospyros* найбільш перспективними для використання як плодової культури в помірних широтах та холодних субтропіках, на сьогоднішній день, є лише 2 види: *Diospyros kaki* Thunb. і *D. virginiana* L. Кожна з них має свої господарсько-цінні ознаки. У *D. kaki* це великий розмір плодів, високі смакові якості, наявність форм без терпкості, багато самоплідних форм, але недостатня зимо- і морозостійкість, і короткий період біологічного спокою. В зимовий період її найбільш зимостійкі сорти здатні витримувати зниження температури до -20°C , що недостатньо для культивування в степовому Криму та материковій Україні. Найбільш зимостійкі форми *D. virginiana*, за літературними даними, здатні витримувати зниження температури до -32°C . Вона має смачні плоди з більшим вмістом сухих та біологічно активних речовин ніж попередній вид. Селекціонери давно намагалися поєднати господарсько-цінні ознаки обох видів. Найбільших результатів досяг А.К. Насенков, якому вдалося отримати цінний міжвидовий гібрид 'Росіянка'. Поряд з цінними господарськими ознаками – здатність витримувати зниження температури до -27°C , значно тривалий період біологічного спокою, порівняно великі плоди до 90 г, хороший смак і певний рівень самоплідності. На сьогоднішній день це самий популярний сорт серед любителів південного регіону України. До недоліків сорту слід віднести недостатню самоплідність, розмір плодів та досить пізні, навіть для півдня, дозрівання плодів. В м. Нова Каховка бувають роки коли вона не визріває. О.Н. Казас схрестивши 'Росіянку' з *D. kaki* отримав гібрид II покоління 'Нікітська бордова'. Для неї характерно більший розмір плодів, кращі смакові якості, хоча і дещо менша зимостійкість, та також занадто пізні дозрівання плодів, як і в 'Росіянки'.

В ДП ДГ «Новокаховське» Інституту рису робота по створенню зимостійких гібридних форм хурми була продовжена (у складі Нікітського ботанічного саду). Тут, за вирішальної участі аматора Богдановського Ю.Є. були апробовані і зареєстровані сорти, які є гібридами III покоління від

схрещування 'Нікітської бордової' з хурмою східною: 'Гора Говерла', 'Гора Роман – Кош', 'Гора Роджерс'. Від схрещування 'Нікітської бордової' з хурмою віргінською були отримані гібридні форми 'Божий дар', 'Соснівська', 'Чучупака' і 'Універсал'. З перших були зареєстровані в якості сортів. Вони виявились цілком придатними, за зимостійкістю, для вирощування в зоні Степу. Єдиним їх недоліком є недостатньо великий розмір плодів, а у 'Чучупаки' потреба в запилювачах. З насіння отриманого від Черняєва В.П. від вільного запилення 'Нікітської бордової' були отримані гібридні форми 'Пам'яті Черняєва' і 'Колгоспниця'. У 2019 р. до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні внесений сорт 'Дар Софіївки'. У 2020 р. сорти 'Божий дар', 'Пам'яті Черняєва', 'Соснівська', 'Чучупака', 'Колгоспниця' (State register..., 2020).

'Божий дар' (Автори - Дерев'янка В. М., Дудченко В. В., Казас О. Н., Свиридовський В. М., Дерев'янка Н. В.) Дерева сорту середньої сили росту або нижчі. У пору плодоношення вступають на 3–4 рік після садіння. Урожай з одного дерева досягає 60 кг, середній — близько 40 кг. Середня маса плоду становить 60 г. Достигають плоди, в умовах м. Нової Каховки, у другій – на початку третьої декади жовтня. Сорт 'Божий дар' схильний до часткової ремонтантності і за сприятливих умов може утворювати від повторного цвітіння на літніх приростах плоди масою до 20 г. Сорт виділяється високими смаковими якостями. Плоди у звичайних умовах зберігатися до 2 місяців. Листопад настає наприкінці жовтня – початку листопада. Рослини сорту 'Божий дар' однодомні утворюють жіночі, чоловічі та гермафродитні квітки. Урожайність сорту помірна або низька, можна використовувати у якості хорошого запилювача. 'Божий дар' добре запилює сорти хурми східної і її гібриди з хурмою вірджинською. За зимостійкістю поступається Росіянки, але переважає 'Нікітську бордову'. В зиму 2005-06рр., при зниженні температури до -27°C, були пошкоджені морозом лише однорічні прирости.

'Чучупака' (автори - Дерев'янка В. М., Дудченко В. В., Свиридовський В. М., Дерев'янка Н. В.) Дорослі дерева сорту 'Чучупака' середньої сили росту; вступають у пору плодоношення на четвертий–п'ятий рік після садіння. Урожай з одного дерева досягає 60 кг, за середній близько 40 кг. Плоди майже кулясті з середньою масою плоду 70г. Досить одномірні плоди 'Чучупаки' достигають у другій – на початку третьої декади жовтня. Їхня м'якоть ніжна або злегка щільнувата, має близьке до оранжево-коричневого забарвлення. В залежності від того, наскільки спекотним було літо, плоди 'Чучупаки' можуть у звичайних умовах зберігатися понад 2 місяці. Сорт виділяється високими смаковими якостями. Плоди на деревах мали чудовий смак навіть в кінці січня. Під час зберігання шкірка плодів набуває чорного забарвлення, яке може охоплювати до 40–90 % їхньої поверхні. Цей сорт дводомний, з низьким проявом партенокарпії, тож для нормального плодоношення потребує сортів-запилювачів ('Божий дар').

Більш зимостійкий, ніж 'Росіянка'. Рослини в обидва екстремальні за абсолютними мінімумами (2005–2006 рр.) та несприятливим перебігом

температур (2011–2012 рр.) зимові сезони не лише не підмерзали, а й формували, на відміну від ‘Росіянки’, повноцінний врожай. В зв’язку з більш високою зимостійкістю та коротшим вегетаційним періодом, ніж у сорту ‘Росіянка’, сорт ‘Чучупака’ придатний для вирощування північніше за неї з використанням плодів, як на місці у свіжому вигляді, так і на вивіз.

‘Соснівська’ (автори - Дерев’янка В. М., Дудченко В. В., Митрофанова І. В., Свиридовський В. М., Дерев’янка Н. В.) Дерева середньої сили росту, довговічні, рано вступають в пору плодоношення. При окуліровці в крону перший врожай формується вже на другий рік. На сьогодні ‘Соснівська’ вважається найбільш надійним сортом гібридної хурми в Україні для присадибних і дачних ділянок з перспективою використання у дрібнотоварному виробництві в регіонах, з достатньою для визрівання його плодів тривалістю безморозного періоду.

Рослина чисто жіноча, що формує лише маточкові квітки. За морфологічними ознаками її рослини ближче до хурми вірджинської. Маса плодів до 60–90г. Урожай з одного дерева досягає 100 кг, в середньому ж він становить 40-60 кг. У цієї гібридної форми чітко виражена схильність до партенокарпії, тому в односортних насадженнях (без запилювачів) ‘Соснівська’ формує досить високі врожаї красивих одномірних і надзвичайно смачних безнасінних плодів. За наявності запилювачів в плодах утворюється насіння, в окремих випадках його буває дуже багато, що небажано для споживання. В умовах м. Нова Каховка, в середню за теплом осінь, плоди ‘Соснівської’ досягають у другій декаді жовтня, однак майже відразу осипаються. Одночасно з цим проходить листопад. Натомість зібрані завчасно (у твердому стані, з характерним забарвленням) плоди можуть зберігатись до трьох тижнів.

Рослини сорту **‘Соснівська’** за зимостійкістю перевищують ‘Росіянку’. Після зими 2005-06 р.р. (температура знижувалась до -27°C) на відміну від неї був з повноцінним урожаєм. За повідомленнями садівників-аматорів цей сорт витримує короткочасне зниження температури нижче -30°C, що близько до показників сортів хурми вірджинської. В зв’язку з більш високою зимостійкістю, та значно коротшим вегетаційним періодом, ніж у сорту Росіянка, сорт “Соснівська” придатний для вирощування північніше за неї з використанням плодів в основному в свіжому вигляді на місці.

‘Колгоспниця’ (автори - Дерев’янка В. М., Дудченко В. В., Свиридовський В. М., Черняєв В. П., Дерев’янка Н. В.) Дерево висотою до 3,0 м. В пору плодоношення вступає на 3-4 рік після садіння. Маса плодів досягає 230-250 г. Середня маса плодів 170 г. Урожайність помірна, до 60 кг з дерева. Плоди мають незначну терпкість навіть у твердому стані. У середню за теплом осінь досягають у другій декаді жовтня і можуть зберігатися в звичайних умовах до двох місяців. За зимостійкістю переважає показники ‘Нікітської бордової’, відзначається стабільним плодоношенням. Рослина чисто жіноча, потребує запилювача. Придатна для використання в зоні Правобережного степу.

‘Пам’яті Черняєва’ (автори - Дерев’янка В. М., Дудченко В. В., Свиридовський В. М., Черняєв В. П., Дерев’янка Н. В.) Дерева середньої сили росту. Маточне дерево занлодоносило на п’ятому році. Маса плодів в межах 300-320 г і навіть більше. Плоди мало насінні. У середню за теплом осінь досягають наприкінці жовтня, можуть зберігатися в звичайних умовах більше двох місяців. Рослина чисто жіноча, потребує запилювача. Сорт ‘Пам’яті Черняєва’ за зимостійкістю на рівні ‘Нікітської бордової’, однак характеризується високою потенційною врожайністю і крупними плодами. Її вирощування на штабмі або скелеті зимостійкої хурми віргінської, а місцями і без них, цілком можливе в південній часті Правобережного степу, або близькому до нього за кліматичними даними регіоні.